

ZORG OF HOOP?

P. Houtman

Misschien kijken we scheel naar de wereld. Ik bedoel nu niet: met een scheef oog. Er zijn twee authentiek christelijke gezichtspunten, die toch moeilijk met elkaar te verenigen zijn. De ene blikrichting kunnen we 'secularisatie' noemen. Laten we de andere aanduiden als 'evangelisatie'.

Nederland was een christelijk land, zegt de eerste. Het Westen was gestempeld door het christendom. Maar dat is hollend achteruitgegaan, en het gaat nog steeds verder achteruit. Een antichristelijke geest heeft de overhand genomen, de geest van atheïsme, revolutie en materialisme. In de kerk hebben modernisme, syncretisme en tal van andere ketterse -ismen vrij spel gekregen. Massa's hebben de kerk verlaten.

In de termen van een gelijkenis die de Heer heeft verteld (Matteüs 12: 43-45): het evangelie verdreef destijds een boze geest. Maar nu is de christelijke geest geweken en het huis staat leeg. Nog wel geveegd en op orde: de invloed van het christendom is nog merkbaar, er is nog vrijheid, een rechtsstaat, besef van fatsoen en mensenrechten. Maar dan komt de boze geest terug met zeven andere geesten, bozer dan hijzelf, en neemt zijn intrek in het huis. Dat beleven we nu. Er is een crisis van het gezag. Zedenverwildering is aan de orde van de dag, verloedering, hufterigheid in de samenleving.

Openbaring

Het is duidelijk: we leven nu in de laatste dagen. Valse profeten en dwaalleraars zijn opgestaan. De liefde van velen is verkild. Christenen zijn een minderheid geworden en worden steeds meer in een hoek gedrukt. We zullen vervolgd worden, zoals de Heer al heeft voorspeld.

We moeten waakzaam zijn, de boze geesten in de lucht weerstaan. Wachters op Sions muren moeten blootleggen wat er, onder een schone schijn die velen aanspreekt of onbewust beïnvloedt, niet deugt, en dat aan de kaak stellen en verwerpen. Er is immers een fundamentele antithese tussen het rijk van God en wat niet uit God is. Die moeten we handhaven. We moeten stelling nemen.

Het kan niet anders: het oordeel van God is aanstaande. Het is zoals de brief aan de Hebreëën zegt: Het is onmogelijk dat degenen die eerst bekeerd zijn geweest en de kracht van het evangelie hebben ervaren, en het vervolgens verworpen hebben, nog opnieuw tot bekering komen.

Wat het boek Openbaring profeteert is nu bezig werkelijkheid te worden. Satan wordt ontketend, de macht van het beest ontplooit zich, en als we trouw blijven zullen we straks niet meer kunnen kopen of verkopen. Er blijven nog maar twee getuigen over, die profeteren op de straat van de grote stad, met een zak bekleed, het teken van rouw over alle goddeloosheid. Vanuit onze minderheidspositie zijn we geroepen tot getuigen. Zonder illusies overigens: het loopt erop uit dat ook die twee laatste getuigen worden gedood. Wat zal de wereld blij zijn!

Ondergang

Maar dan komt ook het oordeel. Die stad, Babylon, zal vallen. Plotseling wordt ze verwoest. Gaat uit van haar, mijn volk! In het isolement ligt onze kracht.

Ik ben er niet zeker van dat een jongere generatie dit beeld nog duidelijk zal herkennen, maar ouderen zullen zich deze sfeer herinneren. Zoals ik nu alles achter elkaar heb gezet klinkt het misschien wat overdreven, maar dit was er om ons heen in de tijd dat ik opgroeide, in de jaren 1960 en 1970. Het was de tijd van Kuitert en Wiersinga, van de studentenrevolutie en de seksuele revolutie. Kortom, een tijd van secularisatie.

Als we zo tegen de wereld aankijken, zijn we waakzaam. Dat is iets waar de Bijbel ons toe oproept. We beproeven de geesten.

Toch, op deze weg dreigt er een valkuil. Het is de geslotenheid, de introversie. De egelstelling: afwerend, negatief. In de stroming van de 'Nieuwe Vrijgemaakten' ontmoeten we die houding in extreme vorm, maar zij hebben onder ons wel een traditie achter zich.

Evangelisatie

De andere blikrichting heb ik 'evangelisatie' genoemd. Die kunnen we beschouwen als een reactie op de eerste, die van de antithese. Die eerste is in de gereformeerde wereld doorgaans dominant geweest, de tweede wat meer marginaal.

De secularisatie is, volgens deze tweede benadering, al lang een voldongen feit. De mensen van deze tijd zijn postchristelijk. Die kennen het christendom helemaal niet meer. Het heeft geen zin meer om met ze in debat te gaan over het christelijk geloof – ze weten niet meer waar je het over hebt (op een kleine, elitaire minderheid van Philipsses, Cliteurs en Plasterks na). En dat kun je ze ook nauwelijks kwalijk nemen: wie heeft het ze nog verteld? Het is nieuw voor ze. En daarom kun je een nieuwe openheid bij ze verwachten. Misschien kan evangelisatie een eindje meeliften op de nieuwe openheid voor religie in deze tijd.

Happietaria's

We moeten de mensen van deze tijd tegemoet treden met liefde en openheid. Met de liefde van Christus.

De kerk wordt kleiner, maar als het goed is, zal ze groeien. Daar gaat het immers om, in de hele geschiedenis vanaf Pinksteren? En nu, na de voorbije eeuwen van 'christendommelijkheid', is het Westen weer zendingsgebied geworden. Met nieuwe mogelijkheden.

We moeten er op uit! De mens van deze wereld opzoeken waar die te vinden is. Toenadering zoeken. Evangelisatie is niet makkelijk. Hoe bereik je mensen? Hoe kun je bruggen slaan? Wat gaat er in buitenkerkelijken om? Misschien kun je op campings beginnen: als ze wat meer tijd hebben. Zo werd

de vereniging 'Evangelisatie en Recreatie' geboren. Je kunt het beste bij de jeugd beginnen: die zijn ontvankelijker, die hebben nog niet zo hun keuzes gemaakt. En dan is er veel eenzaamheid in de moderne samenleving. Vanuit die gedachte ontstonden de evangelisatie-koffiebars. Mensen gaan uit eten; vaak hebben ze geen warm huishouden; daarom: happietaria's. Begin een weightwatchersclub, zo was ooit een idee dat werd uitgetoet. Pas als je eenmaal een relatie gelegd hebt, kun je met de eigenlijke evangelisatie beginnen.

Aantrekkelijk

Je begint met de liefde van Christus. Zoals de evangelisten zeggen: God houdt van je, Hij vindt jou belangrijk! Aan die boodschap hebben veel mensen vandaag behoefte. Je begint natuurlijk niet over zonde en oordeel. Waarom is er zoveel lijden en ellende in de wereld? We zeggen al gauw: Dat weet ik niet. Christenen om ons heen zeggen: Dat weet God ook niet.

Verder kun je op een camping niet met psalmen aankomen; hoogstens een selectie is bruikbaar. Je hebt andere liederen nodig. Ze in de kerk krijgen is een probleem; daar zullen ze zich niet thuis voelen. We moeten nieuwe liturgische vormen vinden, minder traditioneel, vlotter, aantrekkelijker, die de gemiddelde jongere, ook die van buiten, aanspreken. Haal ze naar binnen!

En als dat ons als gereformeerden niet zo ligt, dan kunnen we van de 'evangelisten' nog heel wat leren. Te beginnen bij Youth for Christ, maar er is inmiddels veel meer: de Opwekkingsbundel; opstaan en met je armen zwaaien in de eredienst. Fris bloed in de kerk zal ook onszelf verrijken en over onze traditionele stijfheid heen helpen. Veel jongeren zijn al vertrokken en hebben zich laten overdopen bij een evangelische gemeente. Als we ons een beetje aanpassen, kunnen we de jeugd beter vasthouden.

Handelingen

Ook deze benadering is authentiek christelijk, evenzeer als de vorige. Ook hier zijn er specifieke Bijbelgedeelten die een solide basis bieden, zij het weer heel andere: het boek Handelingen, met de centrale figuur van Paulus en zijn werk, inclusief zijn brieven ("Laat iedereen u kennen als vriendelijke mensen", Filippenzen 4: 5. "Uw spreken zij altijd aangenaam, niet zouteloos; gij moet weten, hoe gij aan ieder het juiste antwoord moet geven", Kolossenzen 4: 6 vorige vertaling) en de eerste brief van Petrus: hoe je in een niet-christelijke wereld een goed getuigenis geeft, "altijd bereid tot verantwoording (...) van de hoop, die in u is (3: 15)". Met als diepe grond: "Zo lief heeft God de wereld gehad..." en de 'grote opdracht' uit Mattheüs 28: "Gaaf dan heen, maakt al de volken tot mijn discipelen..."

Intussen heeft ook deze benadering z'n valkuilen. Die liggen vooral verborgen in het streven het de mensen naar de zin te maken. Het leidt er makkelijk toe dat de benadering blijft steken in het leggen van het contact, het kan zelfs leiden tot de gedachte dat dat contact leggen op zichzelf al evangelisatie is, terwijl intussen de drempel naar de eigenlijke verkondiging alleen maar hoger wordt. Het leidt er ook makkelijk toe dat er water bij de wijn van de boodschap wordt gedaan. Of dat de toegankelijkheid gaat ten koste van stijl. (Dat laatste begrip zal op scepsis stuiten, maar stijlloosheid

of gebrek aan stijl zijn nog steeds realiteiten.) Het sympathieke streven om mensen een goed gevoel te geven kan leiden tot oppervlakkige praise en een enthousiast spreken over Jezus Christus en zijn liefde waaruit diepere en donkerder tonen zijn weggefilterd.

Spanningen

Deze twee benaderingen zijn elkaars tegenpolen. De eerste is pessimistisch; het is de beleving van een neergaande lijn. De tweede is optimistisch: zij ziet een opgaande lijn voor zich.

De beide benaderingen zijn allebei authentiek christelijk. Ze zijn allebei bijbels: de Bijbel spreekt van hoop en roept tegelijkertijd op tot waakzaamheid. En toch zijn ze moeilijk met elkaar te verenigen. Wat gebeurt er als onze ogen niet gelijk gericht zijn en een verschillend beeld geven? De hersenen kiezen één beeld uit; het andere oog wordt 'lui'. En ontegenzeggelijk leiden beide visies tot spanningen in de praktijk van het kerkelijk samenleven. Ook al wordt die spanning verzacht door de samenbindende kracht van een evenwichtige, verantwoorde prediking.

Het gaat niet alleen over de manier waarop we naar de wereld kijken. Impliciet gaat het ook over hoe we onszelf zien. Ik ga daar nu niet verder op in.

Het moet mogelijk zijn, in een echt 'katholieke' kerk, de beide beelden te integreren. Ik neem niet meer op me dan het geven van een aanzet. Maar we hebben meer nodig dan een middenweg of een compromis. Laten we liever met elkaar weer naar de basis gaan.

Johannes de Doper

Juist in donkere tijden belooft God zijn genade. Heel duidelijk is dat in de ballingschap na de verwoesting van Jeruzalem. Alle hoop is vervlogen. De beenderen – in het visioen van Ezechiël 37 – zijn uitgedroogd. De profetie ziet het onder ogen. Alle vlees is gras. De bloemen zijn zomaar verdord en weg. "Maar het woord van onze God houdt altijd stand!" Dat is het troostwoord uit het begin van het troostboek, Jesaja 40. Het wordt nieuwtestamenteel toegepast in 1 Petrus (1: 24v): "Dit woord is het evangelie dat u verkondigd is". Zo is het evangelie: het wil klinken te midden van mensen waar niets mee aan te vangen is en waar geen hoop voor is, en hen bereiken.

De figuur die die woorden uit Jesaja moet roepen is Johannes de Doper. Over diezelfde figuur profeteert Maleachi aan het eind van zijn boek. Het oordeel is in aantocht – dat heeft Johannes inderdaad benadrukt – en met het oog daarop wordt hij gestuurd als Elia-figuur om het volk tot God te bekeren! Dat heeft hij inderdaad gedaan. Zijn ernstige prediking, met de doop erbij, leidde het volk tot Christus. Johannes en Jezus – aan de buitenkant leken ze heel verschillende figuren, met een heel verschillende stijl. De eerste profeteerde tegen de secularisatie en de tweede kwam met zijn liefde tot de mensen. Sommigen zullen de eerste meer waarderen, anderen de tweede. (Maar velen ook geen van beide – Mattheüs 11: 16-19.) Maar ze waren één, zoals Jezus herhaaldelijk heeft benadrukt.

Handelingen en Openbaring

De ene visie verwees graag naar het boek Openbaring, de andere gaf de voorkeur aan de sfeer van Handelingen. Is er een spanning tussen die twee: Handelingen licht, positief, Openbaring negatief, donker? En is dat de curve van de geschiedenis: eerst het triomfantelijke Handelingen, daarna het ijzingwekkende Openbaring?

Dat zou een oppervlakkige indruk zijn. Het boek Handelingen is al vol van vervolging. Paulus lijkt wel zijn hele loopbaan als apostel door ongeluk te worden achtervolgd. Zoals de Heer direct in het begin had gezegd: “Ik zal hem tonen hoeveel hij lijden moet voor mijn naam”. Hij eindigt als een gevangene.

En, aan de andere kant: Openbaring is geen boek dat mensen die het nog redelijk rustig hebben, schrik aanjaagt – zoals wij het kunnen ervaren. De eerste geadresseerden zaten al midden in de vervolging en discriminatie. Het boek is bedoeld als een bemoediging. Doorlopend zien we de gelovigen, dwars door het martelaarschap heen, als overwinnaars. En in de wereld zijn ze niet de bange vogeltjes in een hoekje, zielig, maar de volhouders.

Het beeld van de Heer: sterven en opstaan

Typerend zijn de twee getuigen van Openbaring 11. Zij treden op in de laatste dagen. De zegels van de boekrol zijn verbroken: het plan van God is verkondigd. Zes bazuinen zijn geblazen: de waarschuwingen voor het oordeel hebben geklonken. En nog bekeren de mensen zich niet. Maar juist dan moet de profeet opnieuw profeteren (Openbaring 10, slot). De twee getuigen treden op in een verheidenste stad. En worden gedood. We hoorden al dat er vaak naar verwezen werd. Maar het vervolg wordt er niet vaak bij aangehaald: ze staan weer op! En ze varen zichtbaar ten hemel. En dan wordt het oordeel getemperd: niet een vierde of een derde, maar slechts een tiende deel van de stad wordt door een aardbeving getroffen. En in die onbekeerlijke wereld is er opeens ontzag voor God! Dit is profetie, niet pas voor de toekomst vanaf nu, maar voor de ‘laatste dagen’: de tijd die in het Nieuwe Testament wordt aangekondigd en vanaf dan begint.

In beide boeken vertonen de getuigen in de wereld het beeld van hun Heer. Dat is wat hij had voorspeld: Ze hebben mij vervolgd, ze zullen ook u vervolgen. In Handelingen is het Paulus, die onschuldig vervolgd en veroordeeld wordt – maar juist zo laat zijn leven zien: het woord van de Heer is niet geboeid. Zo tekent hij zichzelf in 2 Korinte: vervolgd, maar niet verslagen; gevloerd, maar levend, en strijdend met de wapens van de gerechtigheid (4: 7-11, 6: 4-10). Datzelfde beeld past hij toe op de gelovigen in Romeinen 8: 35-39).

En in Openbaring vertonen de twee getuigen in hun dood, opstanding en hemelvaart het beeld van Christus: van zijn lijden en van zijn overwinning.

Licht in het donker

Verscheidene van deze Bijbelwoorden zijn samengevat door de dichter Andries Dongera:

“Zeg aan het volk: Er is zwaar weer op til!
-- Maar, Heer, het is al jaar en dag zwaar weer. –
Nochtans: Er is nog zwaarder weer op til!
-- Maar, Heer, geloven doet men het niet meer.
(...)
Wel zie ik hier en daar nog enkele getrouwen,
maar ach, zij zijn zo weinig in getal
(...)
Profeet, sta op! Profeet, ga profeteren,
want voordat Ik als Rechter komen zal,
Moet zich mijn volk geheel tot Mij bekeren!

Nog korter (Prof. van Bruggen aan het eind van een toespraak over evangelisatie): “Reddingboten varen juist uit bij zwaar weer!”

Een weg door de diepte

Conclusie: inderdaad, de liefde van Christus dringt ons de wereld in. Het gaat niet aan dat we ons chagrijnig in een hoekje terugtrekken om te klagen over de afval en de neergang. Maar dat moet dan wel de liefde van Christus zijn. Niet het oordeel ontkennen. Hij onderging het zelf! Het kruis is hard en kaal, vies en bloederig; het leidt niet direct naar een mooie beleving.

Maar daardoor is er uitzicht; een weg om te gaan. Niet een weg terug, niet stilstaan waar we zijn, maar een weg naar de toekomst toe, die van de Heer is. Vanuit deze grondhouding kunnen we waar nodig vrijmoedig kritiseren. Zo is de Heer zelf ons voorgegaan.

Het zal ons niet altijd in dank worden afgenomen. Het ‘brandt in de maag’ (‘bitter in de buik’): dat gaat over de gevolgen voor onszelf. Maar ‘in de mond is het zo zoet als honing’ (Openbaring 10: 9 en 10). Het doet goed om zo te spreken. Laten degenen die naar ons luisteren dat aan ons proeven.